

บทปริทัศน์หนังสือ
ว่าด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม
BOOK review
On Multiculturalism

เบญจรงค์ ทิระพาลิกะ¹
BENJARONG TIRAPALIKA¹

บทนำ

“ความหลากหลาย (ตามหนังสือเล่มนี้) ไม่ได้หวานเหมือนน้ำผึ้งแท้บริสุทธิ์ที่มีประโยชน์ แต่ความหลากหลายทั้งหมดนั้น กลับถูกความไม่หลากหลายคัดเลือก ตัดทอนมาให้พร้อมต่อการใช้งาน ในระยะเวลาหนึ่งแล้ว เสมือนน้ำตาลเทียมในของพร้อมขงดื่ม ได้ทันทีทันใด ซึ่งอาจมีสารตกค้างแอบซ่อน อยู่ก็อาจเป็นได้”

ในโลกยุคปัจจุบันความหลากหลายในด้านต่างๆ เป็นเรื่องที่ไม่ได้มีความน่าฉงนสงสัย และถูกมองว่าเป็นความเป่งบานของวัฒนธรรม ด้วยผลของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม โลกาภิวัตน์ การหลั่งไหลของแนวคิดและพฤติกรรมของประชากรโลกให้มีวิถีคิด วิถีปฏิบัติเช่นเดียวกันเหมือนเสื้อโหล ซึ่งสามารถเรียกได้ว่ามนุษย์ในโลกอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกันที่เรียกว่าหมู่บ้านโลก (Global Village) ตามแนวคิดของมาร์แชล แมคลูฮัน (Marshall McLuhan) นักวิชาการสื่อชาวอเมริกัน

หนังสือเรื่องว่าด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม (On Multiculturalism) พยายามพลิกให้เห็นมุมมองอีกด้านของความหลากหลายว่า อันที่จริงแล้ว ความหลากหลายที่ได้พบเจอโดยทั่วไปนั้น เป็นเพียงความไม่หลากหลาย เพราะได้รับการคัดสรร คัดเลือกมาแล้วว่าความ (ไม่) หลากหลายเหล่านี้ จะส่งผลดีต่อการปกครองประชาชนคนหมู่มาก โดยอาศัยแนวคิดเอกเทวนิยม ที่บอกว่า มีพระเจ้าเป็นเจ้าสูงสุดเพียงหนึ่ง หรือที่โลกวิทยาศาสตร์บอกว่าความจริงต้องมีเพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ได้รับความนิยมตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 ถูกทำลายเรื่อยมาจากชนชั้นปกครอง สังคมโดยรอบ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงไปของวัฒนธรรมเสรีนิยม และถูกทำลาย

¹ อาจารย์ ดร.ประจำหลักสูตรนิเทศศาสตรบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา
E-mail: Tirapalikab@gmail.com, โทร 081-6900916

¹ Lecturer Ph.D., Bachelor of Communication Arts Program in Communication Arts, Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University, Songkhla Campus
E-mail: Tirapalikab@gmail.com, Tel 081-6900916

อย่างมากในต้นศตวรรษที่ 21 เนื่องจากรัฐบาลในโลกถูกท้าทายเรื่องนโยบายความหลากหลายในประเด็นต่างๆ ด้วยเหตุที่ความหลากหลายไม่ได้เป็นปัญหาแต่ความหลากหลายนั้นกลับถูกตีกรอบด้วยความหลากหลายที่เสมือนถูกบังคับให้หลากหลายแต่ในความหลากหลายนั้นกลับไม่มีความหลากหลายอยู่แม้แต่น้อย

หนังสือเรื่องว่าด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม (On Multiculturalism) เล่มนี้ได้รับการตีพิมพ์มาแล้ว 3 ครั้ง โดยฉบับที่นำมาปริทัศน์เป็นฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3 เดือนมีนาคม 2560 พิมพ์โดยสำนักพิมพ์สมมติ เขียนโดย ศาสตราจารย์ชเนต วงศ์ยานนาวา โดยประวัติโดยสังเขปของผู้แต่งประวัติโดยย่อของผู้แต่ง ศาสตราจารย์ ชเนต วงศ์ยานนาวา เป็นศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาการเมืองการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่มีความถนัดและมีผลงานทางด้านสังคมศาสตร์โดยเฉพาะด้านปรัชญาการเมือง ทฤษฎีสังคม ประวัติศาสตร์ความคิด โดยเฉพาะในเรื่องของแนวคิดหลังยุคทุนนิยมหรือ โพสต์โมเดิร์น (Postmodern) จนได้รับฉายาว่าเป็น “เจ้าพ่อโพสต์โมเดิร์น”

ผลงานโดยย่อ หนังสือภายใต้นามปากกา “ธนา วงศ์ญาณนาเวศ” หนังสือไม่ได้มาเพราะโชคช่วย: ว่าด้วยการขึ้นมาเป็นศิลปะของภาพยนตร์ในสังคมบริโภค, (กรุงเทพฯ: Unfinished Project Publishing, 2551) ใต้เตียงนักดนตรี เล่ม 1, (กรุงเทพฯ: openbooks, 2554) ใต้เตียงนักดนตรี เล่ม 2, (กรุงเทพฯ: openbooks, 2555)

บทความนำเสนอ งานวิจัยและตำรา โดยย่อ Kim, K., & Wongyannava, T. (2013). Perceptions of mother-daughter relations and pubertal development 1. In *The Family Systems Test (FAST)* (pp. 149-156). Routledge. Kim, K., & Wongyannava, T. (2013). Perceptions

of mother-daughter relations and pubertal development 1. In *The Family Systems Test (FAST)* (pp. 149-156). Routledge.

ผลงานแปลโดยย่อ มิเชล ฟูกู, “ว่าด้วยการปกครอง (On Governmentality),” แปลโดย ชเนต วงศ์ยานนาวา ใน *จุลสารไทยคดีศึกษา* 4, 2 (ธ.ค.2529) 96-103 มิเชล ฟูกู. “ว่าด้วยการปกครอง.” แปลโดย ชเนต วงศ์ยานนาวา ใน *วารสารสังคมศาสตร์*, 30(3), 114-120

สาระสำคัญของหนังสือ

หนังสือเรื่องว่าด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม (On Multiculturalism) มีเนื้อหาแบ่งออกเป็น 5 บท ประกอบด้วย 1) บทนำ 2) บทที่ 1 เอกเทศนิยม 3) บทที่ 2 ‘ความไม่หลากหลาย’ ของความหลากหลายทางวัฒนธรรม 4) ความไม่อดกลั้นใน ‘ความอดกลั้นของเสรีนิยม’ 5) ไบรอนบัตร์ของความหลากหลายทางวัฒนธรรม: หลังความหลากหลายทางวัฒนธรรม? 6) ไบรอนบัตร์สำหรับการเมืองอัตลักษณ์ของเสรีนิยม? สามารถสรุปสาระสำคัญแต่ละบทได้ดังนี้

1) บทนำ

ความคิดที่เด็ดขาดตายตัว ต่อรองและปฏิเสธไม่ได้มักเกี่ยวข้องกับความคิดแบบเผด็จการ ในสภาวะสมัยใหม่ การปฏิเสธไม่ได้แสดงออกผ่านการอ้างอิงกับวิทยาศาสตร์ เผด็จการมักตอกย้ำอุดมการณ์ในความเป็นวิทยาศาสตร์ที่แสดงว่า “ความจริงเป็นสิ่งตายตัว” ที่กล่าวมานั้นอันที่จริงเริ่มต้นมาตั้งแต่หลักการทางศาสนาที่เคยทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการสถาปนาอำนาจนำสำหรับการปกครองประชากรเช่นกัน

ทั้งนี้คำว่าอำนาจนำ สามารถให้ความหมายโดยสรุปว่า การที่คนบางกลุ่มหรือชนชั้นบางชนชั้นสามารถสร้างและรักษาสถานภาพการครอบงำเหนือกลุ่มอื่นๆ ได้ โดยอาศัยการให้ผลประโยชน์หรือการตอบแทนคนกลุ่มที่ต่ำกว่า

ในย่อหน้าเริ่มต้นในหนังสือตั้งคำถามให้ผู้อ่านเห็นถึงความสอดคล้องระหว่างความคิดด้านเผด็จการ ความจริงเพียงหนึ่งเดียว ที่มีความเกี่ยวข้องกับหลักการทางศาสนาที่เคยเป็นเสมือนวิธีวิทยาในการวางกรอบความคิดของชนชั้นปกครองให้สามารถดำเนินการควบคุมปกครองประชาชนในดินแดนแคว้นแคว้นต่าง ๆ ได้อย่างยาวนาน ซึ่งประการหนึ่งที่มีความน่าสนใจคือ การที่หนังสือเล่มนี้ยกตัวอย่าง “การบนบานศาลกล่าว” ว่าเป็นการต่อรองกับชนชั้นและสิ่งที่เหนือการควบคุมผ่านการเซ่นไหว้ด้วยเครื่องของต่างๆ ที่มีน้ำแดงเป็นต้น เพื่อให้สิ่งของเหล่านั้นแลกเปลี่ยนกับการวิงวอนตามที่ตนเองปรารถนา หรือในอดีตอาจมีการสังหารช้างม้าวัวควายเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนหากพิจารณาแล้วจะพบว่า การแลกเปลี่ยนระหว่างผู้บนบานกับสิ่งที่มองไม่เห็นนั้นมักเป็นการใช้สิ่งอื่นหรือบุคคลอื่นแทนตนเองแทบทั้งสิ้น ต่างกันกับหลักการศาสนา ซึ่งในหนังสือชี้ให้เห็นว่า ในศาสนาคริสต์ประสงค์จะได้ผู้ที่มีความภักดีต่อพระเจ้ามากกว่าเครื่องสักการะบูชา เช่น ช้างม้า วัวควาย หรือน้ำแดง แต่เป็นการแลกเปลี่ยนทางจิตวิญญาณที่จะต้องอุทิศให้กับพระเป็นเจ้าเพียงพระองค์เดียวเท่านั้น และพระเป็นเจ้าเพียงองค์เดียว องค์นั้นจะเป็นผู้สูงสุดเหนือพระเจ้าหรือเทพเจ้าทั้งหลายทั้งปวง ที่เป็นกรอบคิดของหลักการ “เอกเทวนิยม”

เอกเทวนิยม นั้นเชื่อว่าพระเจ้าสูงสุด มีเพียงหนึ่งเดียว ไม่มีใครหรือผู้ใดเหนือกว่า เสมือนกับแนวคิดที่ว่า “ความจริงมีเพียงหนึ่งเดียว” ในทำนองเดียวกันกับการต้องการแย่งชิงของมีค่าสิ่งเดียวในโลก และเมื่อกล่าวดังนี้แปลว่า ทุกๆ ชีวิตที่ให้การแลกเปลี่ยนกับพระเจ้าจะต้องพยายามทำทุกวิถีทางให้พระเจ้าองค์เดียวองค์นั้นเลือก

ที่จะให้พรหรือความสำเร็จแก่เขาคนนั้น ซึ่งในส่วนนี้เรียกว่า “ลูกที่รักของพระเจ้า” จากกรอบคิดดังกล่าวจะแสดงให้เห็นว่า ความหลากหลายนั้นแทบไม่ปรากฏในแนวคิดเอกเทวนิยม ด้วยเหตุที่พระเจ้าคือความจริงที่มีเพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น

หากจะกล่าวถึงจุดเริ่มของความหลากหลาย จะต้องย้อนกลับไปยังหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดยที่เมื่อโลกเริ่มมีการขยายขยายของจักรที่จะทำหน้าที่ดูแลปกป้องโลกด้วยการจัดระเบียบให้โลกอยู่ในบรรทัดฐานเดียวกันทั้งหมด แต่ถึงกระนั้นก็ยังมีการให้ความสำคัญกับความเป็น “ตัวของตัวเอง” ในพื้นที่ต่างๆ ของโลก เช่นภูมิภาคต่างๆ ท้องถิ่นต่างๆ มากยิ่งขึ้นหลักจากการล่มสลายของระบบอาณานิคม ที่ชาติหนึ่งๆ เริ่มถวิลหาความดั้งเดิมและแตกต่างของตนเอง ยิ่งไปกว่านั้นในประเทศที่เป็นเจ้าแห่งอาณานิคมก็มักมองว่าวัฒนธรรมท้องถิ่นเดิมเป็นวัฒนธรรมชั้นต่ำ (หากเทียบกับวัฒนธรรมของเจ้าอาณานิคม) เป็นภัยร้ายต่อประเทศตนเอง แต่เมื่อมีการหลั่งไหลของผู้อพยพลี้ภัยไปยังประเทศต่างๆ วัฒนธรรมที่หลากหลายก็จะเริ่มได้รับการยอมรับและให้เกียรติว่ามีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน² แม้ในความจริงแล้ว หลายวัฒนธรรมในหลายประเทศอาจจะยังไม่ได้รับเกียรตินี้ก็ตาม

เมื่อความหลากหลายที่พยายามเท่าเทียมกันมาอยู่ในปริมนทลเดียวกัน สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาคือ “ความอดกลั้น” เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาหระหว่างกัน รวมทั้งความอดกลั้นถูกนำมาถูกถึงในมุมมองของคุณธรรมที่สำคัญสำหรับการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม โดยความอดกลั้นตามหนังสือเล่มนี้จะอธิบายให้เราเห็นภาพว่า ความอดกลั้นจะเกิดขึ้นได้มักอยู่บนพื้นฐานแห่งชนชั้นที่สูงกว่า กล่าวคือผู้ปกครองต้องอดกลั้นต่อวัฒนธรรมที่ต่ำกว่าผู้ปกครองจึงจะมีคุณธรรมในการปกครองคน

² Taylor, C. (1994). Multiculturalism: Examining the politics of recognition. Princeton University Press, 41 William St., Princeton, NJ 08540.

อย่างไรก็ตามในฐานคิดของเสรีนิยมประชาธิปไตย จะมองประเด็นนี้ว่า มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ฉะนั้นความอดกลั้นจึงเป็นเรื่องของการแสวงหาจุดร่วมของประชาชน

2) บทที่ 1 เอกเทวนิยม

ในบทนี้นำเสนอถึงความเป็นเอกเทวนิยม หรือ Monotheism โดยเริ่มต้นจากมุมมองแบบศาสนา ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือศาสนาคริสต์และศาสนาอื่น ๆ ที่ทั้งสองศาสนานี้ให้ความสำคัญกับการมีพระเจ้าเพียงองค์เดียว ต่อมาเมื่อเกิดการขยายอาณาเขตแนวคิดเรื่องเอกเทวนิยมก็ได้มีการเผยแพร่ไปพร้อมๆ กันผ่านหมอสอนศาสนาและมิชชันนารี การนับถือพระเจ้าองค์เดียวกันนั้นส่งผลต่อแนวคิดที่ว่าบุคคลทุกคนมาจากที่มาเดียวกัน การให้พระเจ้าแบบ “เอกเทวนิยม” คงอยู่ได้อย่างมั่นคง วิธีการหนึ่งที่ประวัติศาสตร์ได้จารึกไว้คือการพยายามทำลาย กำจัดแนวคิดและพระเจ้าองค์อื่นๆ ไปให้หมด เพื่อให้พระเจ้าองค์หนึ่งทรงอิทธิฤทธิ์แบบสูงสุด และเมื่อใครหรือสิ่งใดทรงพลาภาพสูงเทียบเท่าหรือกว่าพระองค์สิ่งนั้นจำเป็นที่จะต้องถูกกำจัดให้หมดสิ้น มาถึงจุดนี้ก็จะพบว่ามนุษย์ทั้งหลายพยายามรังสรรค์ให้พระเจ้าองค์เดียวองค์นี้สูงสุด เพื่อให้เกิดความจริงเพียงความจริงเดียวและเป็นความจริงที่สูงที่สุด ดังนั้นเทวรูป รูปเคารพในศาสนาอื่นๆ หรือความเชื่ออื่นๆ ที่หมอสอนศาสนาหรือมิชชันนารีไปถึงก็จะถูกทำลายล้างเช่นกัน ด้วยเหตุนี้เมื่อศาสนาก้าวถึงจุดสูงสุดของการกุมชะตาชีวิตและการพิพากษา อาณาจักรกับศาสนาจักรจึงจำเป็นที่จะต้องเกือกละกันและกันจนเกิดเป็น “ศาสนรัฐ”

หากจะย้อนกลับไปกว่านั้นก็จะพบว่าจุดเริ่มต้นของความเป็นเอกเทวนิยมและการปกครองรวมศูนย์เริ่มต้นจากอาณาจักรอียิปต์โบราณที่มีการ

สรรเสริญเพียงพระเจ้านามว่าอาทอน หรือวงกลมแห่งพระอาทิตย์

กระบวนการคิดแบบพระเจ้าและกษัตริย์เป็นเอกเทวนิยมได้รับการถ่ายทอดต่อมาอย่างไม่ขาดสาย ส่งผลให้เมื่อความเชื่อใดๆ ชัดหรือแย้งกับพระเจ้าที่เป็นเอกแล้วสิ่งนั้นหรือบุคคลนั้นก็จะถูกทำลายให้หมดสิ้นไป รวมทั้งการพยายามผูกโยงแนวคิดเรื่องพระเจ้าที่ผิด หรือพระเจ้าที่ถูกปฏิเสธกลายเป็นเพียงปีศาจเท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อหลักการดังกล่าวแพร่ไปในโลกกว้าง จึงส่งผลกระทบต่อชนพื้นเมืองเดิมที่มักถูกเจ้าอาณานิยมมองดูถูกว่าเป็นพวกบ้านนอก ถูกหลอกง่าย หรือ Pagan ซึ่งมีรากศัพท์ที่มาจากคำว่า Paganus ในภาษาละตินที่แปลว่าคนบ้านนอก ประชากรกลุ่มหนึ่งจะถูกฆ่าและทำลายเพื่อต้องการจัดระเบียบบางอย่างให้ถูกต้อง ดังที่ปรากฏในพระคัมภีร์เก่าว่า เราจะทำลายมนุษย์ที่เราสร้างขึ้นจากแผ่นดินโลก ทั้งมนุษย์และสัตว์ และสัตว์เลื้อยคลาน และนกในอากาศ เพราะว่าเราเสียใจที่สร้างพวกเขา³

เมื่อพิจารณาอย่างรอบด้านแล้วจะพบว่ากระบวนการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การสังหารต่างๆ ที่ปรากฏเป็นประวัติศาสตร์มักได้รับแนวคิดจากเอกเทวนิยม ที่มีเพียงหนึ่งผู้ทรงอำนาจเท่านั้นที่สามารถสรรสร้างและทำลายสิ่งต่างๆ ได้นอกเหนือจากการฆ่าภายนอกครอบครัวแล้วความเป็นเอกบุรุษยังส่งผลต่อการสังหารพี่น้องสายเลือดเดียวกันอีกด้วย เพื่อเป็นหนึ่งหรือผู้มีอำนาจสูงสุด ดังที่ปัจจุบันยังคงมีกลิ่นอายแห่งความเป็นหนึ่งปรากฏอยู่โดยทั่วไป อาทิ การกักตุนฝิ่นเดียว การยึดมั่นในพระองค์เดียว โดยทั้งหมดนี้มักปรากฏในพื้นฐานของความเป็นเอกลักษณ์ของ “คนดี” ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อความเป็นเอกบุรุษ

³ Genesis 6:7

ปรากฏขึ้นแล้วในครอบครัวใดครอบครัวหนึ่ง จำเป็นที่จะต้องรักษาความบริสุทธิ์นั้นๆ ไว้โดยเกิดขึ้นตอนกระบวนการหรือวิธีที่เรียกว่า “การสมรสกัน ในวงศ์วาน (consanguineous marriage)” (หรือ การแต่งงานในตระกูลเดียวกัน) หรือตั้งคำพิงเพยที่คนไทยๆ ใช้เรียกว่า “เรือล่มในหนองทองจะไปไหน” เพื่อต้องการรักษาความบริสุทธิ์ผุดผ่องเอาไว้ แม้ในความเป็นจริงแล้วจะส่งผลให้เกิดการเสื่อมถอยทางพันธุกรรม (genetic deterioration)

การสมรสกัน ในวงศ์วาน (consanguineous marriage) นอกเหนือจากการรักษาความบริสุทธิ์แล้วนั้น ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างพันธมิตรทางการเมือง ซึ่งในสังคมโบราณมักใช้ผู้หญิงในฐานะตัวแลกเปลี่ยนของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน

3) บทที่ 2 ‘ความไม่หลากหลาย’ ของ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ในบทนี้พยายามอธิบายว่า ความไม่หลากหลายของความหลากหลายทางวัฒนธรรม จุดเริ่มต้นของความหลากหลายหรือ The many โดยความหลากหลายหมายถึง ความหลากหลายทางจริยธรรม ความหลากหลายทางชีวภาพ หากอธิบายทางการเมืองในสถานะสมัยใหม่ ประเด็นนี้กลายเป็นสิ่งที่แปลกปลอมไป เพราะในมุมมองแบบเอกเทวนิยมตามที่ได้กล่าวไปข้างต้นมักมีความเกี่ยวข้องกับความเป็นหนึ่งเดียวเท่านั้น

ในกรอบของรัฐประชาชาติความหลากหลายมักผูกมัดตรึงกับกลุ่มชาติพันธุ์และเชื้อชาติเป็นหลัก ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1968 กรอบแนวคิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมมีความเจริญเติบโตอย่างมาก ตัวอย่างเช่น องค์การสหประชาชาติ ซึ่งเป็นผลผลิตของโลกสมัยใหม่มากกว่าสิ่งที่มีอยู่แล้วเดิม แต่หากพิจารณาแล้วจะพบว่า รัฐประชาชาติเน้นเอกภาพเพื่อให้ทั้งชาติก้าวต่อไปได้ในโลกที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ถึงกระนั้น

ความเป็นเอกภาพก็อาจไม่สามารถทำให้ภารกิจหลายด้านของชาติ (รัฐประชาชาติ) ประสบความสำเร็จได้ มักจะพบว่า มีหลายองค์กรธุรกิจจำเป็นต้องพึ่งพาบุคลากรจากภายนอก

สภาวะดังกล่าว ทำให้การมีอัตลักษณ์แบบเอกภาพเป็นอุปสรรคต่อการเปลี่ยนแปลง อันเนื่องมาจากมาตรฐานของรัฐประชาชาติไม่มีความสามารถในการพัฒนาให้เกิดความหลากหลายได้ มักมีการผูกขาดวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งหรือพิธีกรรมใดพิธีกรรมหนึ่งเท่านั้น ทั้งหมดนี้เองจึงส่งผลให้วัฒนธรรมกลายเป็นวัฒนธรรมที่ปราศจากความหลากหลาย ดังนั้นความหลากหลายที่ปรากฏ ก็จะเป็นประเพณีประติษฐานเท่านั้น นอกเหนือจากรัฐประชาชาติแล้ว สังคมแห่งการบริโภคก็ให้ความสำคัญกับการเลือก ซึ่งกำลังจะทำให้เกิดความขัดแย้งกับรัฐประชาชาติที่ต้องกำหนดให้มีเพียงวัฒนธรรมเอกภาพเท่านั้น ความหลากหลายที่เกิดขึ้นจึงเป็นเพียงความหลากหลายที่ไม่มีค่านิยมความหมาย จึงทำให้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นเพียงความว่างเปล่า เพราะยังไม่ได้มีการให้ความหมายที่ชัดเจน แต่หากเมื่อมีการกำหนดความหมายก็มักจะกำหนดเป็นความหมายเดียวกัน ทั้งหมดพร้อมกับรูปแบบของวัฒนธรรมนั้นๆ จึงทำให้ความหลากหลายข้างต้นเป็นเพียงวัฒนธรรมแบบเอกภาพเช่นเดิม โดยผู้ให้ความหมายมักเป็นความหมายภายใต้กรอบของรัฐประชาชาติ

ภายใต้กลไกดังกล่าวจึงเป็นเพียงกระบวนการทางการเมืองมากกว่าการประยุกต์ใช้ ในความหลากหลายดังกล่าว ส่งผลให้ระดับของวัฒนธรรมที่หลากหลายที่ไม่ได้รับรองโดยรัฐกลายเป็นวัฒนธรรมที่ต่ำกว่า และเมื่อมีเส้นบางๆ ของความต่ำกว่าหรือสูงกว่า จึงส่งผลต่อชนชั้นที่นำความหลากหลายนั้นไปปรับประยุกต์ และเมื่อมีการนำความหลากหลายมาประยุกต์ใช้จนกลายเป็นค่านิยมสากลหรือวัฒนธรรมเชิงเดี่ยว

จึงทำให้ความหลากหลายนั้นแปรเปลี่ยนไปและสูญหายไปในเวลาเดียวกัน

สภาวะของความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงเป็นไปได้ยากที่จะเป็นวัฒนธรรมที่เป็นเนื้อเดียวกันหรือเป็นเอกภาพ และเมื่อวัฒนธรรมถูกเชื่อมต่อกับอาณาเขตทางการเมืองภายใต้กลไกของรัฐประชาชาติ มักเป็นวัฒนธรรมแห่งการต่อรองผลผลิตเหล่านั้นจะถูกกำหนดและวางมาตรฐานโดยรัฐไปเป็นที่เรียบร้อยแล้ว เช่น ชุดไทยที่ต้องมีสไบและมงกุฎ แม้ต่างชาตินำไปแต่งชุดไทยก็มักมีองค์ประกอบตั้งนั้นเสมอ ๆ

คำถามสำคัญของหนังสือเล่มนี้คือ หากจะสรุปว่าวัฒนธรรมแต่ละวัฒนธรรมมีความพิเศษจนก่อให้เกิดความหลากหลายจะสามารถกลายเป็นค่านิยมสากลได้หรือไม่ คำตอบที่ได้คือไม่สามารถเป็นได้ เพราะความหลากหลายทางวัฒนธรรมกับความเป็นสากลมีความขัดแย้งกัน กล่าวคือ วัฒนธรรมพิเศษในแต่ละประเทศมักจะแสดงออกให้เห็นถึงความแตกต่างไม่ซ้ำกันเพราะหากเหมือนกันแล้วความพิเศษจะไม่มีทางเกิดขึ้นอย่างแน่นอน

ในขณะเดียวกัน ความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในรัฐประชาชาติไม่ได้ต้องการความหลากหลาย สิ่งที่ต้องการคือความกลมเกลียวเป็นเนื้อเดียวกัน ดังที่หนังสือยกตัวอย่างไว้ว่า “... ใฝ่ของไทยทุกส่วน ... ด้วยไทยล้วนหมาย รักสามัคคี...” นั่นแปลว่า ความหลากหลายที่เกิดขึ้นต้องเป็นก้อนเดียวกัน พวกเดียวกัน เพราะเป้าหมายเดียวกันคือ “ล้วนหมาย รักสามัคคี” ความแตกต่างจึงไม่ใช่อะไรที่มีความแตกต่าง เพราะความแตกต่างจะดำรงอยู่ได้ต้องมีการยอมรับในกฎหมายของรัฐประชาชาติ เช่น การยกเลิกพิธีสตี ที่ผู้หญิงต้องเผาตัวเองตายตามสามีหากสามีตาย เป็นต้น เพื่อการรวมความหลากหลายทางวัฒนธรรมต้องหมดลง

การยอมรับในความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจำเป็นที่จะต้องมี “ความอดกลั้น” แต่คำถามสำคัญที่ตามมาคือ ควรอดกลั้นมากน้อยเพียงใดต่อสถานการณ์นั้นๆ อย่างไรก็ตามความอดทนอดกลั้นไม่สามารถใช้ได้ทุกเรื่อง เพราะความอดทนอดกลั้นมักใช้ได้ในแต่ละเรื่องแต่ละประเด็นเท่านั้น

4) ความไม่อดกลั้นใน ‘ความอดกลั้นของเสรีนิยม’

อคติของมนุษย์เป็นกลไกสำคัญในการใช้ชีวิต และอคติของมนุษย์ยังเป็นตัวขับเคลื่อนประวัติศาสตร์อีกด้วย อย่างไรก็ตามหากอคตินั้นสร้างความลำบากหรือการกระทำแห่งความเจ็บปวดให้ผู้อื่นเมื่อใด อคตินั้นก็จะก่อกมหันตโทษต่อชุมชนและสังคมไม่ว่าจะทันทีทันใดหรือในระยะยาวก็ตาม ดังนั้นอคติจึงถูกแบ่งออกเป็นความดีและความเลวเสมอ ทั้งนี้ความดีและความเลวไม่ได้เป็นสากลของโลก เพราะบางโอกาสความดีของบุคคลหนึ่งก็อาจเป็นความเลวของบุคคลอื่นได้เช่นกัน ดังกรณีประธานาธิบดีซัดดัม ฮุสเซน และประธานาธิบดีจอร์จ ดับเบิลยู บุช เป็นต้น ทั้งสองนั้นกระทำการด้วยเหตุผลสำคัญที่จะช่วยเหลือประชากรในทัศนคติของตนเอง โดยอาจสร้างความเลวร้ายให้กับผู้อื่น อคติที่ทรงพลังงานที่สุดในโลกในระดับหลักสองพันปีที่ผ่านมาคืออคติทางศาสนา แม้หลักการทางศาสนาจะสอนให้ทำความดี แต่ท้ายที่สุดอคติทางศาสนา มักส่งเสริมให้บุคคลกระทำการต่างๆ เพื่อให้อคติของตนเองสมบูรณ์และถูกต้องที่สุด จนกลายเป็นคำกล่าวคำหนึ่งที่ว่า “ศาสนาเป็นกรณีหนึ่งที่บุคคลไม่ควรนำมาถกเถียงกัน”

ทั้งนี้เมื่อกรอบแนวคิดแห่งความอดกลั้นแสดงภาพสะท้อนของความอ่อนแอ จึงจำเป็นที่จะต้องทำลายให้หมดสิ้นไป เมื่อมีการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง ยิ่งมองว่าความหลากหลายต่างๆ สร้างให้เกิดความอดกลั้น ซึ่งทั้งหมดนี้เป็น

สิ่งแปลกปลอมที่เกิดขึ้นในรูปของวัฒนธรรม ศาสนา และอคติอื่นๆ

ความอดกลั้นที่กล่าวมานั้นไม่ได้เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ต้องอาศัยระเบียบวินัยในการสร้างขึ้นแม้ที่จริงแล้วจอห์น ล็อค จะไม่เห็นด้วยก็ตาม เพราะลอคคิดว่าเกิดขึ้นจากการควบคุมในระบบชกโยค่อยๆ เป็นค่อยๆ ไป เพราะการลงโทษโดยรัฐหรือศาสนาไม่ได้ช่วยให้เปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนได้ ล็อคมีความต่อต้านต่อกลุ่มคาทอลิก ด้วยเหตุที่กลุ่มทางศาสนาจะเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ นอกเหนือจากนี้ลอคมองในมุมที่ตรงข้ามกันอีกว่า การไม่มีหลักเกณฑ์ทางศาสนาก็จะทำให้สังคมพังทลายไปพร้อมๆ กันอีกด้วย

การมีอคติไปด้านใดด้านหนึ่งส่งผลต่อการอดกลั้นในการกระทำการบางอย่างเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มชนชั้นสูง แต่ถึงกระนั้นการอดกลั้นก็ไม่จำเป็นที่จะอดกลั้นได้กับทุกสถานการณ์ทุกเรื่อง หรือทุกเวลา แม้ว่าเสรีประชาธิปไตยจะมองเรื่องของการอดทนอดกลั้นเป็นคุณธรรมพื้นฐานก็ตาม

ความอดกลั้นที่กล่าวมานั้นเป็นคู่ตรงข้ามของแนวคิดแบบเอกเทวนิยมอย่างสิ้นเชิง ด้วยเหตุที่เอกเทวนิยมต้องการเป็นหนึ่งในสิ่งใดกระทบแล้วย่อมต้องทำลายให้สูญสิ้นไป แต่การอดกลั้นเป็นความพยายามที่จะไม่กระทบกระทั่งจนกว่าจะถึงสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ฉะนั้นเอกเทวนิยมจึงมั่นคงอยู่ในรูปแบบการปกครองที่มีกษัตริย์หรือรัฐทหารที่ไม่ต้องการฉันทานุมัติใดๆ ทั้งสิ้น “ดังนั้นความอดกลั้นจะเป็นคุณธรรมอันสูงสุดที่ต้องอาศัยเงื่อนไขว่าไม่มีระยะเวลาอดกลั้นอันจำกัด” เพราะเมื่อใดที่การอดกลั้นมีเงื่อนไขเวลาผูกไว้ การอดกลั้นนั้นจะเป็นเพียงสิ่งจอมปลอม

หาข้อเท็จจริงไม่ได้ อย่างไรก็ตาม การไม่ได้ยึดติดกับศาสนาก็มิได้ทำให้อคติในด้านลบลดลง หรือการทำร้ายทำลายเพื่อนมนุษย์หายไป เพราะการทำลายทำร้ายสิ่งแปลกปลอมไม่ได้ต้องอาศัยกับหลักการทางศาสนาเท่านั้น แต่อาศัยหลักการโดยทั่วไปที่มีการแบ่งแยกความเหนือกว่าหรือความด้อยกว่านั้นก็สามารถทำให้เป็นเหตุให้เกิดการประหัตประหารมวลมนุษยชาติได้ รวมทั้งแสดงให้เห็นถึงความไม่อดกลั้นต่อความแตกต่างหลากหลายที่มีอยู่ในสังคมนั้นๆ อาทิ กรอบคิดแบบนาซี หรือการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในพื้นที่ต่างๆ เป็นต้น

5) ไบรอนฉบับตรรกะของความหลากหลายทางวัฒนธรรม: หลังความหลากหลายทางวัฒนธรรม?

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมนิยมเกิดขึ้นจากการปฏิบัติการณ์ของรัฐ อย่างไรก็ตาม กลับกลายเป็นไบรอนฉบับตรรกะของความหลากหลายทางวัฒนธรรมเนื่องจากการย้ายถิ่นฐานของประชากรจากกลุ่มมุสลิมเข้ามาอยู่ในประเทศที่มีกลุ่มชาวคริสต์อาศัยอยู่ ยิ่งไปกว่านั้นชาวมุสลิมไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่ได้ หรือที่ธิโล ซาร์ราซิน กล่าวว่า “คนมุสลิมทำให้ระดับปัญญาของคนเยอรมันตกต่ำลง และคนกลุ่มนี้มีอัตราการเกิดสูงมาก อีกทั้งมุสลิมเหล่านี้มีพันธุกรรมร่วมกับยิวที่แยกตัวออกไปจนไม่สามารถบูรณาการร่วมกันกับคนอื่นได้”⁴ หากอธิบายการไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่ มีตัวชี้วัดสำคัญคือการไม่พูดภาษาของประเทศที่ตนเองอาศัยอยู่

ความหวังที่มีต่อกรอบความคิดความหลากหลายทางวัฒนธรรม อยู่ที่การสร้างพื้นที่ของการมีชีวิตร่วมกันกับคนต่างวัฒนธรรมอย่างสมบูรณ์ โดยที่มนุษย์มีความเคารพในความแตกต่าง

⁴ Germany's central bank decides to sack board member, the Guardian, Thu 2 Sep 2010. <https://www.theguardian.com/world/2010/sep/02/germany-central-bank-decide-sack-thilo-sarrazin>

การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและปรับทัศนคติทางวัฒนธรรมที่ไม่มีใครต้องถูกฆ่าหรือสูญเสีย แต่ความหวังทั้งหมดนั้นล่มสลายไปด้วยเหตุการณ์ 9/11 และ 7/7 รวมทั้งการสังหารหมู่ในนอร์เวย์ สังคมจึงปล่อยให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อยู่อย่างโดดเดี่ยว โดยไม่ยอมปฏิสัมพันธ์ด้วย เพราะถูกมองว่าเป็นปัญหาสังคมและเป็นแหล่งเพาะเชื้อความรุนแรงทางการเมือง เช่น ผู้ก่อการร้าย⁵ เป็นต้น

การยึดถือนโยบายความหลากหลายทางวัฒนธรรมไม่ได้มีจุดมุ่งหวังเพียงให้ต่างคนต่างอยู่ แต่รัฐประชาชาติมุ่งหวังให้มีความเป็นเอกภาพและเอกพันธ์ ถึงแม้ว่าจะไม่ได้มาจากพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่เหมือนกัน แต่กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ต้องมีเป้าหมายเพื่อการดำรงอยู่ของความเป็นรัฐประชาชาติร่วมกัน

6) ไบรณบัตรสำหรับการเมืองอัตลักษณ์ของเสรีนิยม?

สำนักแห่งความถูกต้องทางการเมือง เป็นหลักการสำคัญของวัฒนธรรมแห่งความหลากหลาย ซึ่งมีความพยายามในการสร้างความรู้ที่หลากหลายทางปรัชญาในมหาวิทยาลัย แต่ถึงกระนั้นยังคงมีอคติบางอย่างที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้ความหลากหลายถูกจำกัดไว้ที่ประชากรบางกลุ่ม โดยแบ่งตามเชื้อชาติผิวสี รวมทั้งความหลากหลายทางอาหาร การต่อสู้ทางวัฒนธรรมเพื่อที่จะรักษาความหลากหลายของอาหารที่เมื่อกินแล้วจะให้ความรู้สึกสบายและปลอดภัย อย่างไรก็ตามความรู้สึกนั้นก็กลับส่งผลให้เกิดความอนุรักษ์นิยมขึ้นแทนที่ความหลากหลายในรูปแบบและองค์ประกอบทางอาหาร อากาการความต้องการอาหารที่กินแล้วสบายใจเป็นการพยายามถวิลหาความคุ้นเคยในอดีตที่ถูกฝังรากลึกมาในใจของบุคคลนั้น อาหารใดที่ถูกผลิต

ขึ้นอย่างครบถ้วนถูกต้องก็จะได้รับการตีตราว่าเป็นของแท้ ในทางตรงกันข้ามหากทำได้ไม่ครบถ้วนก็จะถูกตีตราว่าหยิบฉวยทางวัฒนธรรมมาเพียงชั่วคราวเท่านั้น และเมื่อเกิดการประท้วงตราขึ้น ก็จะมีการแบ่งแยกของความถูกต้องและความไม่ถูกต้อง ดังนั้นจะเห็นได้ว่าอาหารมีชนชั้นทางวัฒนธรรมเช่นกัน

ในกรณีประเทศอเมริกา ที่สามารถฉกฉวยวัฒนธรรมรอบด้านมาใช้ได้ด้วยเหตุที่เดิมไม่ได้มีรากหรือไม่มีวัฒนธรรมการกินที่แบ่งแยกกว่าเป็นของแท้หรือแค่ฉกฉวย ฉะนั้นการให้คุณค่าในส่วนนี้จึงไม่ได้มีความจำเป็นมากพอที่จะจัดแบ่งออกเป็นวัฒนธรรมการกินกลุ่มต่างๆ

หากนำความหลากหลายทางวัฒนธรรมเชื่อมโยงกับการเมืองอัตลักษณ์จะพบว่าทั้งสองประเด็นมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือเมื่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมประสบปัญหาไต่ขึ้น การเมืองอัตลักษณ์ก็จะประสบปัญหาเช่นกัน อย่างเช่น การเมืองของสตรีเมื่อการเมืองอัตลักษณ์เป็นเรื่องการผลักดันคนชายขอบให้ออกจากพื้นที่ไป สตรีผู้ซึ่งถูกเลือกปฏิบัติในสังคมจึงต่อสู้เพื่อให้ได้สิทธิเหล่านั้น ดังนั้นการเมืองอัตลักษณ์จึงถูกนำไปเชื่อมโยงกับสิทธิระดับปัจเจกชนทั้งทางวัฒนธรรมและเพศวิถี เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

จากทั้งหมดที่สรุปและยกประเด็นเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้มีมาเป็นเพียงส่วนหนึ่งของความซับซ้อนด้านความสัมพันธ์ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ศาสนา อคติ ความอดกลั้น การแบ่งขั้วทางความคิดความขัดแย้งของประชากรกลุ่ม

⁵ Heath, A., & Demireva, N. (2016). *Has multiculturalism failed in Britain?. In Migrants and Their Children in Britain* (pp. 161-180). Routledge.

ต่างๆ ในสังคม ดังนั้นความหลากหลายจึงส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในหลายครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงชั่วคราวทางการเมือง กระแสสังคมต่อสถานการณ์ต่างๆ การเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐ รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เพราะข้อต่างๆ ในสังคมจำเป็นที่จะต้องแสวงหาฐานเสียงหรือพลังของตนเองเพื่อกระทำการบางอย่างให้เป็นไปตามที่ตนเองปรารถนา หลังจากนั้นฐานเสียงจะเป็นเช่นไรก็แล้วแต่จะคาดคิด ดังนั้นทั้งสองข้อจึงมีการสลับไปมาตามที่ชีวิตตนเองได้ประโยชน์ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง สังคมก็เช่นกัน ต้องอาศัยอคติรวมทั้งความอดกลั้นเพื่อให้ผลเป็นไปตามข้างที่ตนเองสนับสนุน กระบวนการดังกล่าวจะยังคงเกิดขึ้นต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด ตามกรอบคิดที่ว่า “บุคคลมีความหลากหลาย” จึงอาจไม่สามารถสรุปได้ทันทีทันใดว่าการแจกใบมรณบัตรให้กับสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งเป็นการสิ้นสุด เพราะอาจมีสถานการณ์ใหม่ๆ เกิดขึ้นได้เสมอ จนความสิ้นสุดสูงสุดอาจไม่มีอยู่จริง เพราะเมื่อตัวกระตุ้นเปลี่ยน การกระทำการเปลี่ยน ความคิดเปลี่ยน ผลย่อมเปลี่ยนไปแน่นอน ความพิเศษของหนังสือเล่มนี้คือการที่ผู้แต่งรวบรวมคำบรรยายประกอบการสอน

เอกสารหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาเพื่อให้ผู้อ่านที่มีความสนใจได้เห็นทั้งหมด ยิ่งไปกว่านั้นคือการที่เอกสารอ้างอิงทุกฉบับที่ปรากฏสามารถตามต่อไปเพื่อศึกษาในประเด็นที่ผู้อ่านสนใจได้ไม่ยาก อีกทั้งจะช่วยให้ผู้อ่านที่มีความสนใจในประเด็นความหลากหลาย สังคม พื้นที่หลังสมัยใหม่ได้เข้าใจการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้โดยง่าย

กิตติกรรมประกาศ

หนังสือเล่มนี้หากอ่านโดยทั่วไปผู้อ่านอาจรู้สึกว่ายาก แต่เมื่ออ่านดีๆ แล้วพบว่าอาจารย์ธเนศ (ศาสตราจารย์ธเนศ วงศ์ยานนาวา) กำลังจะบอกผู้อ่านว่า อันความหลากหลายที่เห็นๆ อยู่ นั้น ที่จริงถูกเลือกมาให้หลากหลาย ไม่ได้หลากหลายโดยตัวมันเอง มีโครงสร้างนโยบายบางอย่างในบางประเทศพยายามคัด พยายามเลือก และแพร่กระจายให้หลากหลาย ดังนั้นหนังสือเล่มนี้จึงมีคุณูปการสำหรับผู้ตั้งความสนใจต่อความหลากหลายเพื่อที่จะได้เข้าใจความหลากหลาย รวมทั้งตั้งคำถามต่อความหลากหลายที่ปรากฏในสังคมไทย เพื่อที่จะได้ไม่ถูกปรากฏการณ์แห่งความหลากหลายที่ไม่หลากหลาย “หลอก”

เอกสารอ้างอิง

ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2560). *ว่าด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม*. (ปิยะวิทย์ เทพอำนวยสกุล, บ.ก.) (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมมติ.